

Kunstenaar Richard Long gebruikt de natuur als atelier

Joke de Wolf

Zet de ene voet voor de andere en herhaal dat. Liefst met zo weinig mogelijk spullen op je rug. Liefst ook in een omgeving zonder asfalt en bebouwing. Kunstenaar Richard Long (Bristol, 1945) wandelt en maakt daarmee zijn kunst. De natuur is zijn atelier. Hoe zweverig dat ook mag klinken, Long houdt zijn voeten stevig op de grond. Wat dat oplevert, is nu te zien in museum De Pont in Tilburg.

Lees verder na de advertentie

Hij begon nog tijdens de kunstacademie met het maken van een lijn op het grasveld. 'A line made by walking' noemde hij het, in 1967: platgelopen gras in een rechte lijn, vastgelegd op een foto. Museumdirecteur Rudi Fuchs noemde het werk even belangrijk als het zwarte vierkant van Malevich: een kantelpunt in de kunstgeschiedenis.

Voor Long is wandelen zijn medium. Soms loopt hij een vooraf op de kaart getekende route, soms loopt hij door een land van oost naar west. Tijdens het wandelen denkt hij na, ordent hij zijn gedachten en vaak ook zijn omgeving. Met kleine, haast onzichtbare ingrepen: hij legt een aantal stenen op een rij of in een cirkel, alleen wie scherp oplet, kan het zien.

Een kruis is een universeel teken, net als de cirkel. Mensen maken die al zolang ze er zijn, ook in de natuur komen die vormen terug. Dat is mijn enige boodschap

Richard Long, kunstenaar

Vluchtig

Anders dan het werk van de meeste kunstenaars is de kunst van Long vluchtig. De Amerikaanse Landart-kunstenaars, mensen als Robert Smithson en Robert Morris, deden vanaf eind jaren zestig ingrepen in het Amerikaanse en soms ook het Nederlandse landschap die nog steeds te zien zijn.

Richard Long maakt geen monumenten. De lijn die hij maakte in 1967 is allang verdwenen, het enige dat ervan over is, is een foto. En de betekenis ervan is voor Long even eenvoudig als het maken van het kunstwerk: het gaat over het lopen.

In 1991, nog voordat museum De Pont in Tilburg open was, kocht directeur Hendrik Driessen een werk van Long: Planet Circle. Brokken witte Franse kalksteen, die de kunstenaar persoonlijk in een cirkel met een diameter van negen meter op de grond heeft gelegd. Deze stenen werken maakte Long om de museumbezoeker mee te kunnen nemen op zijn wandelingen. Het werk heeft er lang gelegen. Nu, voor de solotoonstelling die Long in het museum heeft, liggen er zeven andere werken in steen uitgesteld, opnieuw persoonlijk door de kunstenaar neergelegd.

Steengroeve

Nee, verzekert Driessen voorafgaand aan de opening, Long neemt die stenen niet mee van zijn wandelingen en ze zijn ook niet stuk voor stuk genummerd. Long bestelt zijn materiaal heel eenvoudig bij een Engelse steengroeve. Aan de plaatsing van de stenen stelt hij niet veel eisen. Het museum krijgt een diagram waarop staat hoe de stenen ongeveer moeten liggen.

Red Slate Line (1986) © G.J. van Rooij

De vloer van de grote zaal van museum De Pont is bezaaid met de stenen kunstwerken. Omdat Long in de buurt was, heeft hij ze de afgelopen week allemaal zelf neergelegd. Dat hoort bij zijn werk, vindt hij. Een van de werken ligt in de vorm van een kruis. Heeft Long er een religieuze bedoeling mee? “Ach welnee”, zegt de kunstenaar. “Een kruis is een universeel teken, net als de cirkel. Mensen maken die vormen al zolang ze er zijn, ook in de natuur komen die vormen terug. Dat is de enige boodschap die ik ermee wil vertellen.”

Aan de wanden en in de kleine kabinetjes hangen foto's van de steenformaties die Long maakt tijdens zijn wandelingen en de teksten die hij opschrijft tijdens of na zijn wandeling. Kleine poëtische overpeinzingen, in het Engels op de muur gezet. Een Nederlandse vertaling was prettig geweest, Long gebruikt graag weinig alledaagse woorden als cairn (een prehistorisch steengraf), bog (moeras) en tor (heuvel). Een wandeling dwars door Frankrijk, van west naar oost, in het voorjaar van 2005, is goed te volgen, samengevat in zestien woorden: woorden als lightning, deer, fog en Rhône. Je loopt al bijna naast hem.

Twee categorieën kunstwerken uit het oeuvre van Long ontbreken in Tilburg. De kaartwerken, landkaarten waarop de kunstenaar zijn looproute van tevoren in vaak strakke rechte lijnen dwars door het land heeft uitgetekend, zonder rekening te houden met wegen of andere obstakels. En dan zijn er nog de modderwerken, schilderijen die Long maakt met de klei uit rivieren die hij tegenkomt.

Wie ook die soort werken wil zien, kan vanaf volgende week naar het Kröller-Müllermuseum. Daar tekende Long in 1984 drie cirkels op de muur met modder uit de rivier de Avon, de rivier bij zijn geboorteplaats Bristol, die worden tijdelijk weer tevoorschijn gehaald. Ook is er het werk dat hij maakt met drijfhout uit diezelfde rivier. Geordend in een cirkel, vluchtig en kwetsbaar, maar met grote zeggingskracht.

Zo eenvoudig kan het zijn en zo beeldend: menselijke ordening van die onmetelijke natuur.

Een net pak

Een heel andere houding tegenover de natuur hebben Longs generatiegenoten Gilbert & George (1943 en 1942), het Engelse kunstenaarsduo dat stevast in pak verschijnt. Ze zijn wel de laatsten om wekenlang te wandelen met alleen een eenspersoonstentje en een slaapzak. Ze zijn bekend van hun fotocollages, maar in 1971 maakten ze, pas afgestudeerd, één schilderijenserie. Die heet 'The Paintings (with Us in the Nature)' en is zo groot dat ze maar zelden te zien is: zes drieluiken van 2,30 meter hoog.

© Kröller-Müller Museum

Het Kröller-Müller Museum kocht de serie in 2010 en toont die de komende maanden.

Gilbert & George in de natuur zien eruit zoals je zou verwachten: onwennig om zich heen kijkend. De kleine mens tegenover de wilde, meeslepende natuur zou ook onze eigen grote gevoelens versterken. In de schilderijen knalt het groen op je af, de twee jongemannen in pak staan, lopen of zitten in de hun weinig vertrouwde omgeving. Zo sluiten ze aan bij de lange traditie van Britse landschapsschilderkunst, met traditionele figuratieve schilderkunst die in 1971 bepaald niet populair was.

Richard Long, tot 16 juni in Museum de Pont, Tilburg; **'Richard Long: from the river'**, 23 februari tot 19 mei, Kröller-Müller Museum, Otterlo; **'With Us in the Nature'** van Gilbert & George, tot 5 mei, Kröller-Müller Museum, Otterlo - ★★★★★☆

Lees ook:

Flevoland is gemaakt voor noodzakelijke landschapskunst

Voor schilderijen of galleries hoef je niet naar Flevoland, maar in de buitenlucht schijnt opmerkelijk veel kunst te zijn. Joke de Wolf trok erop uit en bekeek [de landschapskunst in Flevoland](#).